

4. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила) 1985 р. [Електронний ресурс] // Інформаційний веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_211

5. Иногамова–Хегай Л.В. Конкуренция норм при освобождении от уголовной ответственности / Л.В. Иногамова–Хегай // Правоведение. – 2001. – № 6. – С. 116–128.

Багіров С.Р., к. ю. н., доц. (Київ, Україна)

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОБОЇ, ТІЛЕСНІ УШКОДЖЕННЯ АБО СМЕРТЬ ПОТЕРПІЛОГО, ЗАВДАНІ ГРУПОЮ ОСІБ

У сучасній судовій практиці нерідко трапляються ситуації, коли декілька (двоє або більше) суб'єктів одночасно здійснюють побиття потерпілого. Кваліфікація дій таких осіб здійснюється, як правило, за фактом настання результату, який, у свою чергу, може виявлятися у зовнішньому світі в таких різновидах.

По-перше, у вигляді побоїв, які згідно з п. 3. 1 Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень [1] не становлять особливого виду ушкоджень. Науковці харківської школи кримінального права зазначають, що побої, не будучи особливим видом тілесних ушкоджень, характеризуються заподіянням болю шляхом нанесення кількох ударів [2, с. 72]. Якщо заподіяння болю розглядати як суспільно небезпечний наслідок, то злочин необхідно визнати таким, що має матеріальний склад. Водночас варто акцентувати увагу на дискусійності цього питання, оскільки заподіяння кількох ударів слід визнати суспільно небезпечною дією, а слова закону «які завдали фізичного болю» можуть стосуватися вчинення інших насильницьких дій. Принаймні, є підстави вважати, що положення ч. 1 ст. 126 КК України сформульовано неоднозначно.

По-друге, результатом можуть бути різного ступеня тяжкості тілесні ушкодження.

По-третє, залежно від інтенсивності дій, побиття може завершитись настанням смерті потерпілого.

У всіх варіантах настання певного результату, притягнення винуватих до кримінальної відповідальності наштовхується на такі проблеми.

Учасники злочину, які всі спільно виконують об'єктивну сторону його складу, визнаються співвиконавцями. Відповідно до усталених положень теорії кримінального права, дії суб'єкта злочину з матеріальним складом повинні перебувати у причинному зв'язку з наслідком, що настав. Це означає, що між діями кожного співвиконавця і результатом має бути встановлений причинний зв'язок, або, інакше, саме дії певного суб'єкта повинні бути причиною настання злочинного наслідку. Проте чи можна це достовірно установити? Практика свідчить, що не завжди.

Наприклад, у справах про групові побиття, внаслідок яких настає смерть потерпілого, практика рухається таким чином.

Згідно з пануючим поглядом, наслідок буде поставлено в вину всім учасникам побиття, якщо їхні дії були тотожними і не було встановлено очевидного ексцесу з боку одного зі співвиконавців, який лише своїм власним діянням безпосередньо завдав смерть. Смерть потерпілого ставиться в вину всім, хто його бив, на підставі доведення того факту, що конкретний учасник виконував об'єктивну сторону заподіяння тілесних ушкоджень. Зрозуміло, що під час кваліфікації можливі варіанти, а саме: 1) за умови необережного ставлення до смерті потерпілого, кваліфікація має здійснюватись за ч. 2 ст. 121 КК України; 2) за умови непрямого умислу до факту смерті потерпілого, дії винуватого мають кваліфікуватись за відповідним пунктом та частиною ст. 115 КК України. Але тут пропоную взагалі абстрагуватись від оцінки психічного ставлення до остаточного злочинного результату, оскільки висвітленню підлягає інший аспект питання. Отже, чи можна впевнено встановити, що, виконуючи об'єктивну сторону злочину за схемою ДІА (заподіяння шкоди) – (смерть), конкретний суб'єкт виконав її у повному обсязі? Адже неважко дійти висновку, що смерть потерпілого настає від дій когось одного з винуватих, хто заподіяв те саме, фатальне ушкодження. Наприклад, декілька осіб здійснюють побиття ногами (або бейсбольною биткою чи іншими предметами) в голову потерпілого, що лежить на підлозі. Більшість ударів припадає на лицеву частину голови, але один удар потрапляє у скроневу долю і спричиняє втиснений перелом скроневої кістки з крововиливом у мозок, від чого настає смерть потерпілого. Встановити, хто саме завдав смертельного удару, не завжди можливо, тому наслідок ставлять у вину всім учасникам спільного побиття.

Дослідники інституту співучасті у злочині уже звертали увагу на ці проблеми. Так, О. А. Арутюнов зазначає: «Співучасть створює такі підстави кримінальної відповідальності, коли кожен співучасник відповідає за весь злочин, який є результатом інтегрованих дій всіх співучасників, а не лише за індивідуально вчинене ним» [3, с. 94].

Водночас за такої конструкції – відповідальність за спільний результат, а не за індивідуально вчинене – неодмінно постає питання про її відповідність принципу особистої (індивідуальної) відповідальності за вчинене.

Наведене ілюструє дуже давню і відому у теорії кримінального права проблему – як узгодити спільне заподіяння злочинного наслідку кількома особами з вимогою індивідуалізації відповідальності конкретного суб'єкта?

У науці кримінального права провідних країн світу – Німеччини, США тощо – уже запропонований більш гнучкий підхід до розв'язання цієї проблеми. Так, Дж. Флетчер стверджує: «Ми уже не розглядаємо вчинення злочину кількома особами виключно у межах поведінки окремих індивідів. Ми оцінюємо його як вчинене групою осіб, які взаємодіють з метою отримання злочинного результату, за який вони повинні розділити відповідальність» [4, с. 450]. Далі науковець робить важливе зауваження, що і в

німецькому праві діє принцип індивідуальної відповідальності, але водночас щодо співучасті визнається доктрина похідної відповідальності. «Ми не вбачаємо суперечності в тому, що право, ґрунтуючись на принципі індивідуальної відповідальності у цілому, відповідальність співучасників робить похідною від дій виконавця», – пише Дж. Флетчер [4, с. 480].

Отже, наведена пропозиція теоретичного обґрунтування відповідальності кожного окремого співвиконавця за весь злочин у цілому на підставі солідарної відповідальності за спільно завданий наслідок може допомогти у ситуаціях, коли декілька співвиконавців завдають спільний результат, що не може бути оцінений як індивідуально завданий кожним з них. Проте є необхідність теоретично узгодити цей підхід з низкою положень, які сьогодні йому суперечать.

По–перше, така солідарна відповідальність буде ґрунтуватись на фіктивній (або гіпотетичній) каузальності, що буде входити у суперечність з доктринальним положенням про обов’язкове встановлення причинного зв’язку між діями суб’єкта та наслідком у матеріальних складах злочинів. Інакше висловлюючись, необхідно буде визнати можливість настання кримінальної відповідальності за наслідок без встановленого причинного зв’язку. Чи готова сьогодні вітчизняна теорія кримінального права сприйняти такий підхід?

По–друге, необхідно буде узгодити такий теоретичний підхід з положеннями кримінального процесу. Річ у тім, що на підставі застосування пропонованої теоретичної схеми причинний зв’язок поведінки винуватого з результатом лише припускається, презюмується, а згідно з ч. 3 ст. 373 КПК України, обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях.

Вважаємо, що наведені тут міркування допоможуть актуалізувати важливі теоретичні і практичні проблеми та сприятимуть науковим пошукам з метою їх раціонального розв’язання.

Література

1. Правила судово–медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Затверджені наказом Міністерства охорони здоров’я України від 17 січня 1995 р. № 6 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0255-95>. – Заголовок з екрану.

2. Кримінальний кодекс України. Науково–практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5–те вид., допов. – Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – Х. : Право, 2013. – 1040 с.

3. Арутюнов А. А. Соучастие в преступлении / А. А. Арутюнов. – М.: Статут, 2013. – 408 с.

4. Флетчер Дж. Основные концепции современного уголовного права / Дж. Флетчер, А. В. Наумов. – М.: Юристъ, 1998. – 512 с.

Басиста І.В., д.ю.н., проф. (Львів, Україна)

ЗНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ З ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ: ОКРЕМІ СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Різноманітні аспекти провадження, удосконалення нормативно–правової регламентації, тактики реалізації негласних слідчих (розшукових) дій були предметом дослідження цілої когорти знаних науковців та й здобувачів наукових ступенів.

Однак, на сьогоднішній день у практичній діяльності органів досудового розслідування є ціла низка проблем, які пов'язані як із недосконалістю чинного кримінального процесуального законодавства, так і з ключовими питаннями підходів до розуміння певних сутнісних характеристик діяльності, пов'язаної із розкриттям та розслідуванням кримінальних правопорушень. Провадження негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема зняття інформації з електронних інформаційних систем, не є винятком із цього переліку.

Оскільки комп'ютери можуть зберігати, аналізувати, кодувати і декодувати інформацію в такому об'ємі, що це все більше перетворює їх на могутній і водночас вразливий інструмент, за допомогою якого може здійснюватися збір і розповсюдження інформації; віртуальний простір став самостійним місцем існування людського інтелекту і, як будь–яка об'єктивна реальність, породив безліч проблем, у тому числі й правових [1, с. 28].

Саме тому, варто погодитися із В. М. Тертишником з приводу того, що це нова слідча (розшукова) дія, поява якої зумовлена розвитком інформаційних комп'ютерних технологій [2, с. 440].

Не вдаючись до процесуальних тонкощів, варто зауважити, що підходи щодо віднесеності певних об'єктів до електронних інформаційних систем різняться, як серед науковців, так і серед суб'єктів, які на практиці готують відповідні клопотання та ухвали.

Саме тому, в першу чергу, слід визначити, що під інформацією слід розуміти будь–які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, що визначено у статті 1 Закону України «Про інформацію».

До електронних інформаційних систем відносять: 1) електронно–обчислювальні машини (комп'ютери) – сукупність технічних засобів та системного програмного забезпечення, що створює можливість автоматизованого оброблення інформації та отримання результату в необхідній формі. Комп'ютер – це функціональний пристрій, що складається з одного або кількох взаємопов'язаних центральних процесорів і периферійних пристроїв й може виконувати обчислення без участі людини. Комп'ютер, призначений для обслуговування одного користувача, що характеризується невеликими габаритами, підвищеною надійністю, простотою зміни конфігурації та

